

◆◆◆ HÁMORI ANTAL

A művi meddővé tételről

A művi meddővé tétel témája több vonatkozásban – például élet- és egészségvédelmi szempontból – napjainkban is kiemelt figyelmet érdemel. Kérdés, hogy helyes-e, milyen feltételek esetén engedhető meg a sterilizálás (ivarmirigyek eltávolítása, károsítása, illetve nemző- vagy fogamzóképeség megszüntetése). Ha és amennyiben elfogadható a művi meddővé tétel, a tájékozott beleegyezést illetően különösen pszichiátriai betegek, fogvatartottak, egyéb kiszolgáltatott helyzetben lévők – például gyermekek – esetében nehezebb a szükséges bizonyosságra jutni (vö. kényszersterilizálás súlyos problémája).¹ Az önrendelkezési jogot hangsúlyozó világban a *családtervezési* célú sterilizáció is erőteljesen jelen van.² A kérdések a magyar és a külföldi, nemzetközi szabályozásokban, gyakorlatokban – alapjogi, emberi jogi összefüggésekkel (is) – egyaránt felvetődnek.³

A téma a Katolikus Egyházban is napirenden szerepel. A Hittani Kongregáció 2018. december 10-i, Ferenc pápa által jóváhagyott állásfoglalása szerint olyan esetekben, amelyekben a méh többé már visszafordíthatatlanul nem alkalmas a magzat kihordására, és szakorvosilag teljesen bizonyított, hogy egy esetleges foganás spontán vetéléssel végződné még azelőtt, hogy a

¹ Lásd pl.: BUZÁS Péter, *Az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélete egy roma nő kényszersterilizálásáról. A hátrányos megkülönböztetés bizonyításának nehézségei*, in *Jogesetek Magyarázata* (2014) 3/75–81 [V.C. v. Szlovákia ügy; a CEDAW/OP/HUN (2) 4/2004 (A.S. v. Hungary) ügyre is utalva].

² Vö. pl. LENKOVICS Barnabás, *Ember és jog. Válogatott gondolatok* (Budapest, Dialóg Campus, 2018) 45–63.

³ Lásd pl.: *Az Országgyűlés Emberi jogi, kisebbségi, civil- és vallásügyi bizottságának „Eszmecsere a művi meddővé tételről” címmel megtartott szakmai tanácskozása 2006. július 20.* (Budapest, Országgyűlés Emberi jogi, kisebbségi, civil- és vallásügyi bizottsága, 2006); HÁMORI Antal, *Igazságosság, emberi méltóság, szabadság és felelősség, élet- és családvédelem. Tanulmányok az Országgyűlés Emberi jogi, kisebbségi, civil- és vallásügyi bizottsága részére (2006–2009)*, Budapest, Axol Print Nyomdaipari és Kiadói Kft., 2009) 43–45. Vö. *A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia nyilatkozata a művi meddővé tételről* (2006. jún. 7.), in *Új Ember* (2006. jún. 18.) 4 = <https://katolikus.hu/cikk/archive-556> (2021.09.25.); *A Magyar Katolikus Jogászok Egyesületének nyilatkozata* (2006. máj. 22.), <https://www.magyarurkurir.hu/hirek/magyar-katolikus-jogaszok-egyesuletenek-nyilatkozata> (2021.09.25.).

magzat életképes lenne, a méheltávolítás nem tekinthető utódnemzés-ellenes (utódokat elutasító) cselekedetnek, e beavatkozás nem minősíthető (közvetlen) sterilizálásnak. Itt nem a magzat kihordásának kisebb vagy nagyobb mértékű egészségügyi kockázatairól van szó, hanem olyan házaspárokról, akik esetében a magzat megszületése nem lehetséges; a méh eltávolítása, amely alkalmatlan a várandósságra, nem minősíthető közvetlen sterilizálásnak. A közvetlen sterilizálás – sem mint cél, sem mint eszköz – továbbra sem megengedett.⁴ A Hittani Kongregáció 1993. július 31-i, petevezeték-elkötést és más problémákat érintő dokumentuma szerint a méh eltávolítható, ha az súlyos veszélyt jelent az anya életére vagy egészségére; ha azonban a méheltávolítás vagy akárcsak a petevezeték-elkötés közvetlen sterilizáció céljából történik – azért, hogy lehetetlenné tegyék a foganást, amely esetleg kockázatot jelent az anya számára –, akkor az nem engedhető meg.⁵

Az alábbiakban a családtervezési célú művi meddővé tételről szólok bővebben, mert az – az önrendelkezési jogra hivatkozva – egyre terjedőben van, noha, amint a fentiekből is kitűnik, a Katolikus Egyház egyértelműen helyteleníti.

A CSALÁDTERVEZÉSI CÉLÚ STERILIZÁCIÓ

A Katolikus Egyház tanítása szerint a foganás elkerülésének helytelen formája a családtervezési célú művi meddővé tétel.⁶ E sterilizáció életellenes magatartásokkal (pl. abortusz, eutanázia, öngyilkosság) való hasonlósága az emberi élet elutasításában áll; az élet kioltása nyilvánvalóan súlyosabb.⁷

Megfigyelhető az is, hogy míg a mesterséges megtermékenyítés eseteiben megjelenik a „minden áron” való gyermekhez jutás iránti vágy,⁸ addig a családtervezési célú sterilizációnál ezzel ellenkező irányú gyakorlat mutatkozik.⁹ A sterilizáció nyilvánvalóan nem szolgálja a humánembrió védelmét,

⁴ Vö. <https://www.magyarokurir.hu/hirek/ferenc-papa-bizonyos-esetekben-jovahagyta-meheltavolitast> (2021.09.25.).

⁵ Vö. uo.

⁶ Lásd pl.: II. JÁNOS PÁL, *Familiaris consortio kezdetű apostoli buzdítás az egész katolikus Egyház püspökeihez, papjaihoz és híveihez a keresztény család feladatairól a mai világban* (1981. nov. 22.) (Pápai Megnyilatkozások V) (ford. Diós István; Budapest, Szent István Társulat, 1982; a továbbiakban: FC) 30. pont.

⁷ Lásd pl.: HÁMORI Antal, *Életvédelem a katolikus Egyház jogrendjében világi jogi összehasonlítással* (Budapest, Szent István Társulat, 2006) XVII, 474.

⁸ Lásd pl.: HÁMORI Antal, *Az emberi reprodukcióra irányuló különleges eljárások erkölcsi és jogi aspektusai*, in *Szabadságra elhivatva az életért* (szerk. Hámori Antal – Rojkovich Bernadette – Szilágyi Szilvia; Budapest, Magyar Katolikus Családegylet, 2007) 65–75.

⁹ Lásd pl.: HÁMORI Antal, *Az életvédelem kritikus pontjai (abortusz, sterilizáció, drogfogyasztás, „eutanázia”)*, in *Teológia* (2009) 1–2/18–51.

akkor sem, ha a foganás még nem következett be,¹⁰ és akkor sem, ha esetleg mégis bekövetkezett, amit elvileg akkor sem lehet kizárni, ha valóban rop-pant kicsi a valószínűsége (ezen utóbbi esetben az embrió egészséges fejlődése jóval kevésbé biztos).¹¹

A sterilizáció majdnem mindig végleges, alapvetően visszafordíthatatlan.¹² A családtervezési célú meddővé tétel súlyosan (maradandóan) sérti az ember egészségét, méltóságát, annak sérthetlenségét, az igazságosságot;¹³ maradandó fogyatékossgal, illetve súlyos egészségromlással, -károsítással jár, ezért az abba való beleegyezés nem vehető figyelembe (nem létezik öncsonkításhoz való jog).¹⁴

Az emberi termékenység nem pusztán személyes, hanem közösségi, társadalmi, egyetemes érték is; emiatt sem csorbítható. A sterilizáció az illető személy önrendelkezési jogának gyermekek nemzésére, fogamzására és nevelésére vonatkozó későbbi gyakorlását – szinte minden esetben – ellehetetleníti.¹⁵

A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia 2006. június 7-i nyilatkozata is tartalmazza, hogy az embernek méltóságánál fogva nincs hatalma arra, hogy tetszése szerint művi meddővé tételt hajtson végre, „mivel az emberi test tagjaival másként, mint azok természetes rendeltetésének megfelelő, nem rendelkezhet”: azokat el nem pusztíthatja, meg nem csonkíthatja, természetes működésükre alkalmatlanná nem teheti, kivéve, ha az egész test egészségéről másként nem lehet gondoskodni, vagy ha valaki önkéntes segítséget nyújt mások életének, egészségének megmentésére.¹⁶ A beavatkozásnak a szociális helyzet, a családi kapcsolatok, a gyermekek száma és állapota vagy

¹⁰ Pl. az ember biztosítási szerződésben kedvezményezettként akkor is szerepelhet, ha még meg sem fogant; vö. JOBBÁGYI Gábor, *Magyar polgári jog II: Személyi jog* (Miskolc, Novotni, 1997) 21.

¹¹ Lásd pl.: HÁMORI Antal, *A humánembrió védelme erkölcssteológiai nézőpontból* (Erkölcssteológiai Könyvtár 6) (sorozatszerk. Tarjánai Zoltán; Budapest, JEL, 2008) 104–108.

¹² Lásd pl.: URBANCSEK János – MURBER Ákos, *Asszisztált reprodukciós technikával fogant terhességek gondozásának sajátos szempontjai*, in *A várandós nő gondozása* (szerk. Rigó János – Papp Zoltán; Budapest, Medicina, 2005) 615 („a recanalizációs műtét csak az esetek kis részében eredményes”).

¹³ Lásd pl.: FC 30. pont.

¹⁴ Lásd pl.: 1983. évi *Codex Iuris Canonici* 1397. kánon; *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium* 1451. kánon; *Az élet kultúrájáért. A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia körlevele a bio-etika néhány kérdéséről* (Budapest, Szent István Társulat, 2003) 121. pont; *A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia 2006. június 7-i nyilatkozata a művi meddővé tételről*, in *Új Ember* (2006. jún. 18.) 4.

¹⁵ Lásd pl.: *Az Életvédő Fórum állásfoglalása a művi meddővé tételről* (Budapest, 2006. márc. 25.), in *Új Ember* (2006. ápr. 16–23.) 20; <https://www.magyarurkurir.hu/hirek/az-eletvedo-forum-allasfoglalasa-muvi-meddove-tetelrol> (2021.09.27.).

¹⁶ Lásd: *A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia 2006. június 7-i nyilatkozata a művi meddővé tételről*, in *Új Ember* (2006. jún. 18.) 4.

más hasonló szempont sem lehet indoka.¹⁷ Mindez mutatja, hogy az önrendelkezési jog az említettek szerint nem terjed ki a sterilizációra.

Az utód létrejöttének megakadályozását célzó sterilizáció a jogosultság hiánya miatt erkölcsileg helytelen, a természet törvény is tiltja, ezért jogilag sem igazolható.¹⁸ *A Katolikus Egyház Katekizmusa* szerint: „A szigorúan gyógyító jellegű orvosi javallaton kívüli, közvetlenül szándékolt amputáció, csonkítás vagy sterilizáció ártatlan embereken ellenkezik az erkölcsi törvénnyel.”¹⁹ „A születésszabályozás a felelős atyaság és anyaság része. A házastársak szándékának helyessége nem igazolja erkölcsileg elfogadhatatlan eszközök használatát (például a közvetlen sterilizációt vagy a fogamzásgátlást).”²⁰ Ez vonatkozik az időleges sterilizációra is, mind férfi, mind nő esetében.²¹ A sterilizáció tilalma ennek megfelelően nem sérti, nem korlátozza (fogalmilag nem sértheti, nem korlátozhatja) az önrendelkezési jogot: az említettek szerint a sterilizációhoz nincsen jog. Az önrendelkezési jog fogalmilag nem terjed és nem terjedhet ki arra, hogy az ember akár közvetlenül, akár valaki más (adott esetben orvos) beavatkozásával ártson magának.²²

A fentiek alapján megállapítható, hogy a sterilizáció nem lehet a családtervezés eszköze. Az államnak korlátozó szabályokkal és más ellensúlyokkal, tiltásokkal – a lehető legnagyobb hatékonysággal – fel kell lépnie az önártással szemben. Az állam alkotmányos kötelessége az élet és az emberi méltóság, valamint a lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészség, illetoleg a gyermekek, az ifjúság és a család megfelelő védelme.²³

¹⁷ Lásd pl.: PIUS XI, Enc. *Casti connubii* (1930. dec. 31.) III. 2. e), in AAS (1930) 565; *A Katolikus Egyház Katekizmusa* (Budapest, Szent István Társulat, 2002; a továbbiakban: KEK) 2297. pont.

¹⁸ Lásd pl.: SUPREMA SACRA CONGREGATIO S. OFFICII, *Decretum de „educatione sexuali” et de „eugenica”* (1931. márc. 21.), in AAS (1931) 118–119; XII. PIUSZ, *Beszéd az Olasz Szülészeti Katolikus Szövetsége Kongresszusán* (1951. okt. 29.), in AAS (1951) 843–844; Uő, *Beszéd a Nemzetközi Orvosgenetikai Kongresszuson* (1953. szept. 7.), in AAS (1953) 606; Uő, *Beszéd a Nemzetközi Haematológiai Társaság VII. Nemzetközi Kongresszusán* (1958. szept. 12.), in AAS (1958) 734–737.

¹⁹ Lásd: KEK 2297. pont.

²⁰ KEK 2399. pont.

²¹ Lásd: SUPREMA SACRA CONGREGATIO S. OFFICII, *Decretum* (1940. febr. 21. [24.]), in AAS (1940) 73; PAULUS VI, Enc. *Humanae vitae* (1968. júl. 25.) 14, in AAS (1968) 490–491; „*Amit Isten egybekötött*” (Budapest, Szent István Társulat, 1986) 79–96, II. 8. pont; SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, *Responsa ad quaesita Conferentiae Episcopalis Americae Septentrionalis circa sterilizationem in nosocomis catholicis* (1975. márc. 13.), in AAS (1976) 738–739.

²² Vö. pl. HÁMORI Antal, *Az emberi méltóság etikai és jogi aspektusa*, in *Teológia* (2007) 3–4/132–136.

²³ Lásd pl.: HÁMORI Antal, *A család(ok) és a magzati élet védelme a mai magyar jogban demográfiai helyzetképpel*, in *Iustum Aequum Salutare* (2016) 4/91–151.

JOGALKOTÁSI DILEMMÁK

Arra a kérdésre, hogy az országgyűlési képviselő szavazhat-e „igen”-nel a családtervezési célú művi meddővé tétel állami szabályozásának azon módosításáról szóló törvényjavaslatról, amely szerint a szabályozáshoz képest korhatárhoz, illetve magasabb korhatárhoz van kötve e beavatkozásban való részvétel lehetősége, az alábbiakban foglaltaknak megfelelően a válasz igenlő.

Ha az országgyűlési képviselői szavazat a családtervezési célú művi meddővé tétel szabályozásának szigorítására vonatkozik, mert *a szükséges politikai akarat hiánya miatt nem lehetséges teljesen hatályon kívül helyezni azt* (adott alkotmánybíróági határozat esetén az alaptörvényt is módosítva), a képviselő – akinek *a szabályozással ellentétes személyes véleménye köztudomású* („mindenki előtt világosan ismert”) – leadhatja szavazatát a szigorító törvényjavaslatra, mivel csökkenteni akarja a meglévő rendelkezések negatív hatásait. Így nem egy jogtalan szabályozás megalkotásához nyújt segítséget, hanem a rosszat kívánja visszaszorítani (megteszi a törvényes és kötelező kísérletet a rossz megfékezésére).²⁴

Ha az országgyűlési képviselő a szóban forgó, családtervezési célú művi meddővé tétel szabályozásának módosításáról szóló törvényjavaslattal kapcsolatos esetben – az említett együttes feltételek mellett – nem szavaz „igen”-nel, akkor a rosszat egyáltalán nem szorítja vissza, magatartásával a rosszabb szabályozás megmaradását támogatja.

Szent II. János Pál pápa *Evangelium vitae* kezdetű enciklikájában a következő tanítást fogalmazta meg:

Ha tehát egy törvény természete szerint igazságtalan – pl. az abortuszt vagy az eutanáziát engedélyezi –, soha nem szabad alkalmazkodni hozzá, és nem szabad »részét venni egy ilyen törvényt támogató kampányban, sem részavazni.«²⁵ Sajátos lelkiismereti problémát okozhat egy olyan eset, amikor egy parlamenti szavazat a törvény szigorítására vo-

²⁴ Lásd: II. JÁNOS PÁL, *Evangelium vitae. Az élet evangéliuma kezdetű enciklika az emberi élet sérthetetlenségéről* (1995. márc. 25.) (Pápai Megnyilatkozások XXVI) (ford. Diós István; Budapest, Szent István Társulat, 1995) 73. pont. Nem ez az eset forgott fenn a magzati élet védelméről szóló 1992. évi LXXIX. törvény, valamint a módosításáról szóló 2000. évi LXXXVII. törvény elfogadásakor; az előbbi esetben, ha a törvényjavaslat („A” és „B” változat) nem kapta volna meg a többségi támogatást, akkor a magyar állami szabályozás nem ismerte volna az abortusz-„jogot”; az utóbbi esetben, ha a képviselők többsége nem szavazta volna meg a törvényjavaslatot, a „súlyos válsághelyzet” elnevezésű indikáció kikerült volna az alkalmazás köréből [lásd: akkori Alkotmány 24. § (1)–(2) bek.; 64/1991. (XII. 17.) AB határozat; 48/1998. (XI. 23.) AB határozat]. A Magyar Katolikus Püspöki Karnak a magzati élet védelméről szóló 1992. dec. 21-i pásztorlevele szerint e „törvény nem »a magzati élet védelméről«, hanem a »magzati élet pusztításáról« szól”.

²⁵ SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, *Declaratio de abortu procurato* (1974. nov. 18.) 22. pont, in AAS (1974) 744.

natkozik, pl. amikor szűkíteni akarják az engedélyezett abortuszok számát egy érvényben lévő vagy választási lehetőségként fölkinált lazább törvénnyel szemben. Az ilyen esetek nem ritkák. Megfigyelhető ugyanis, hogy miközben a világ egyes részein folytatják a kampányokat az abortusznak kedvező törvények bevezetéséért, és ezt nem ritkán hatalmas nemzetközi szervezetek támogatják, más nemzeteknél viszont – főleg azoknál, melyek már keservesen tapasztalják az ilyen engedékeny törvényhozás következményeit – az újragondolás jelei mutatkoznak. A fenti esetben, amikor nem lehetséges teljesen megakadályozni vagy eltörölni egy abortusz-törvényt, egy parlamenti képviselő, akinek abortuszellenes személyes véleménye mindenki előtt világosan ismert, leadhatja szavazatát egy olyan törvényjavaslatra, mely *cökkenteni akarja a hatályos törvény kárait* és a negatív hatásokat a kultúra és a közkerécsök területén. Így ugyanis nem egy jogtalan törvényhez nyújt meg nem engedett együttműködést, hanem megteszi a törvényes és kötelező kísérletet a rosszóság megfékezésére.²⁶

Véleményem szerint a Szentatya idézett hiteles tanítóhivatali megnyilatkozása a családtervezési célú művi meddővé tétel vonatkozásában is értelem-szerűen irányadó. A fentiekben foglaltaknak megfelelő jogalkotói megoldás technikailag például többváltozatos törvényjavaslat, illetve többváltozatos módosító indítvány formájában – nagyon gondos, felelősségteljes eljárás mellett (az indokolásban is megjelenítve és a tömegtájékoztató eszközök útján közzétéve az előzőekben említetteket) – kivitelezhető.

Magyarország Alaptörvényének negyedik módosítása kapcsán tehettem meg a törvényhozó, hogy az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény (Eütv.) módosításával nagyon jelentősen visszaszorította a családtervezési célú művi meddővé tételt. Az Eütv. 187. § (1) bekezdés a) és b) pontja szerinti személy²⁷ kérelmére 40. életévét betöltött vagy három vér szerinti gyermekkel rendelkező személynél végezhető el.²⁸ Az alapvető jogok biztosa nem fordult az Alkotmánybírósághoz.²⁹ A sterilizáció Magyarországon eny nyiben nem csak gyógyító jellegű orvosi javallatra megengedett, s így a téma e tekintetben is aktuális.

²⁶ II. JÁNOS PÁL, *Evangelium vitae* 73. pont.

²⁷ Az Eütv. 187. § (1) bekezdés a) és b) pontja szerinti személy: tizennyolcadik életévét betöltött cselekvőképes és tizennyolcadik életévét betöltött, cselekvőképességében bármely ügycsoportban részlegesen korlátozott személy.

²⁸ Lásd: Eütv. 187. § (1a) bek.; részletesen: Eütv. 187–187/B. §; 2013. évi CCLII. tv. 8. § (16)–(19) bek., (21) bek. d)–h) pont, (22) bek. a)–c) pont; vö. 43/2005. (XI. 14.) AB határozat; Magyarország Alaptörvényének negyedik módosítása (2013. márc. 25.) 19. cikk (2) bek.

²⁹ Lásd (az indokokkal): ajbh.hu/-/az-alapveto-jogok-biztosa-a-muvi-meddove-tetelre-vonatkozo-szabalyokrol (2021.09.28.).